

5. АРХІТЕКТУРА 19 СТОЛІТТЯ В ЧЕХІЇ

19 століття часто називають '*довгим століттям*' (1790 -1914, інколи навіть 1740 -1914); в обох випадках причиною такого поділу є не тільки зв'язок із політичними реаліями, але й важливі культурні події, які докорінно змінили суспільство і розуміння світу.

У кожному із випадків йдеться про період змін та перероджень, які впливають і на сучасне суспільство – 19 століття є в багатьох питаннях ключовим для розуміння сучасності.

Архітектура ж є дзеркалом сьогодення – у випадку із 19 століттям це яскраве свідчення того, що архітектура стала предметом інтерпретації і була часто ілюстрацією глибоких культурних тез і концепцій, ключем до розуміння яких не може бути тільки аналіз стилів, а тільки цілковите розуміння контексту доби.

На початку 19 століття основоположним питанням в архітектурі була теза : в якому стилі повинні будуватися (Генріх Гюбш, 1828).

Архітектура 19 століття, без огляду на зростаючий вплив націоналізації мистецтва та різних регіональних особливостей- інтернаціональний характер (що стало одною із причин феномену інтернаціоналізації модернізму). Завдяки централізації суспільства, підготовці архітекторів у різних навчальних закладах у Чехії, Австрії та Німеччині, а також використанню різних мистецьких каталогів (збірників із зразками робіт) у центральноєвропейському контексті архітектура перетворилася у наднаціональний феномен.

5.1. Орієнтовний хронологічний поділ (Základní orientační časové dělení):

1780-1800 – період упадку бароко і зародження «йозефінського класицизму»;

1800-1840 – період державницького класицизму; палладіанського новокласицизму та початок романтичного історизму;

1840-1860 – доба романтичного історизму;

1860-1890 – період строгого історизму;

1890-1914 – занепад історизму, прихід модернізму та інших нових течій

I. 1780 - 1800 - проникнення нових «класицистичних» елементів до чеської архітектури пізнього бароко.

Антон Гаффенекер (?), Прага 1 – Мала Страна, портал 1-III, 1787.

Антон Гаффенекер (?), Прага 1 – Старе Місто, Ностіцький театр. 540-I, 1781-1783.

Ігнацій Непомук Палліарді, Страговський монастир 132-IV, фасад бібліотеки, 1783-1785

II. 1800-1840 – період державницького класицизму, палладіанського новокласицизму та початок романтичного історизму

Чеські землі у мистецькому та політичному плані стають провінцією – тому на їх територію дістаються тільки деякі актуальні архітектурні зразки (новокласицизмус – Качина), домінують строгий державницький класицизм, який швидко зміне вигляд міщанських будинків - виростають варті уваги вулиці та навіть квартали.

Паркова романтична архітектура:

Велтруси (Ян Рідолф Хтек, 1785)

Вершинним досягненням є моравський Ледніцко-Валтіцький комплекс (Liechtensteinové, 1783; 1805 переважають романтичні ландшафти)

Міські будівлі:

Митниця „Біля Гібернів, Георг Фішер, 1807-1811

Сакральна архітектура:

Прага, церква св. Хрета, Георг Фішер, 1818-21 Строгий палладіанізм

Урбанізм: павільйонне паркове місто Карлін (1817).

Маріанські Лазні (1818).

Палаці і міські будинки:

Ломніце над Попелкою, Шляїтів будинок, 1800.

Прага – Мала Страна, Вінсент Кулганек Роганський - пізній емпір.

III. 1840 - 1860 – період романтичного історизму

Після відносно цілісного класицизму приходить визне різноманіття стилів.

Іновіції стосуються більше декору і меншою мірою структури будівель, яка

все ще залишається класицистичною. Інновації стосуються в основному

інтерерів, фасадів міщанських будинків і романтичних замкових будівель.

Декоративні варіації створили новий феномен – «друге рококо».

Романтична новоготика:

Зала знамен – Староміська ратуша - Піетро Нобіле, Вільгельм Паул

Спренгер, 1836 -1848. Бернгард Груебер (1807-1882) – найвідоміший

представник романтичної *новоготики*. Набережна Б. Сметани (1845) –

архітектурно урбаністична.

Йозеф Антон Краннер (1801-1871) . Саме йому належала ідея добудови храму св. Віта, 1866. Закінчення вежі для пасторорії з каплиці св. Вацлава, відчутний вплив ідей Людвіка Когля.

Йозеф Ніклас (1817-1877). Новоміський театр, 1858

IV. Чехія 1860-1890 – період строгого історизму

Стиль стає естетичною та інтелектуальною річчю – до вжитку приходить

поняття «чистоти стилю».

Ігнацій Ульманн (1822-1897) – перший представник строгого неоренесансу

у Чехії. Карлін, церква св. Кирила і Мефодія, 1854-63 – найбільше

замовлення сакрального будівництва на межі століть.

Чеська споржителна (ощадбанк) (1009-I, АН ЧР), 1858-1861

Прозатімний (Тичасовий) театр – проект на 1000 глядачів, створений

протягом 2 місяців. Іспанська синагога, 1868. Палац Лажанських, 1861-1863.

Антонін Барвітіус (1823-1901)- Проект галереї патріотичних друзів мистецтва, 1871 – достойне урбаністичне продовження набережної Б. Сметани. Церква св. Вацлава на Сміхові, 1880-85

Йозеф Зітек (1832-1909) - Прага - Національний театр, 1866-83; Карлові Вари, Млинська колонада, 1869; Прага, Рудольфіnum, 1867-84 разом із Й. Шульцом

Йозеф Шульц (1840-1917) інколи характеризується як занадто академічний, на відміну від творчого Зітка. Така оцінка є надзвичайно несправедливою. Національний музей, 1885-91

V. Новоготика та реставрація історичних пам'яток

Йозеф Мокер (1835-1899) - Добудова храму св. Віта, 1876, 1878. 1876 закінчений ремонт хору і затверджений проект добудови – версія з п'ятьма навами нової західної частини; 1878-88 зміна проекту – нава стала продовженням будівлі Парлера; авторствую ідеєю стали західні вежі Карлштейна – ресторан і перебудова 1858 року через поганий стан пам'ятки.

Антонін Веігл (1846-1910)- Будинок 1035-I на вулиці Кароліни Світлої (1876).

«Останнім архітектором 19 століття» був **Йозеф Фанта** (1856-1954) Працював над проектом Національного театру із Зітком, співпрацював із Веіглем. Головний вокзал , 1901-09 – комбінація історизму та сецесії.

5. 2. HISTORICKÉ SLOHY 19. STOLETÍ

Romantismus vyvolal zájem o středověké stavby, zvláště gotické. Architektům pomáhali historikové vědeckým průzkumem gotických památek.

Kolébku *novogotiky* byla Anglie a nejvýznamnější budovou novo gotiky je parlament v Londýně (1836-1860).

V českých zemích se romantismus projevil nejdříve zakládáním anglických přírodních parků s drobnými stavbami v novogotickém stylu (Veltrusy 1795). Od čtyřicátých let i při úpravě hradů a zámků Lednice,

Hluboká, Žleby, Orlík. Novogotický je pomník císaře Františka I. v Praze na Smetanově nábřeží. 19. století se vrátilo k slohům předcházejících období. V novogotickém stylu byly postaveny zámky Hluboká v jižních Čechách a Lednice na Moravě a přestavěny zámky ve Zlebech a Sychrově. Novogotický sloh se inspiroval různými cizími vzory. Z tohoto období pochází zajímavé exotické stavby nacházející se především v parcích, například turecký minaret a římský triumfální oblouk postavené v Lednici, maurská zvonice v Žehušicích, čínský pavilón v Praze na Cibulce nebo novogotický letohrádek v Praze ve Stromovce. V novorománském slohu u nás mnoho památek postaveno nebylo. Využíval se hlavně u církevních staveb. Nej významnější památkou tohoto slohu je kostel sv. Cyrila a Metoděje v Karlině v Praze.

Největší význam v našich zemích měl **novorenesanční sloh**. Stavěly se jím významné kulturní stavby - Národní divadlo, Národní muzeum a Rudolfinum. Nejznámějším architektem tohoto období byl *Josef Zitek* (1832-1909), který projektoval Národní divadlo a podílel se na stavbě Rudolfinu. Zítkovým oponentem byl architekt Antonín Wichl, prosazující tzv. českou renesanci inspirovanou domácími vzory. Výsledkem těchto snah je tzv. Wiehlův dům na Václavském náměstí nebo Smetanovo muzeum v Praze. Na Zítkovu práci navázal Josef Schulz (1840-1917), který dostavěl Zítkovy stavby a navrhl Národní muzeum a Uměleckoprůmyslové muzeum.

5. 3. Novobarokní sloh

se uplatnil až kolem r. 1900 jako nejmladší z historických slohů a přetrval až do let minulého století. V tomto slohu je postaven například Stahlburgův palác v Panské ulici nebo vila dr. Kramáře v Praze Na Baště.

5.4. ФОТОАЛЬБОМ 5. ARCHITEKTURA 19. ST.